

УДК 338.24:005.336.3:378

О. В. Родіонов,

кандидат економічних наук, ст. викладач каф. Економіки підприємства та управління трудовими ресурсами Луганського національного аграрного університету

РОЗРОБКА ТА ОБГРУНТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ТА ОСВІТНІМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

У статті наведено результати науково-методичного обґрунтування процесу формування організаційних структур управління кадровим та освітнім потенціалом продовольчої сфери регіону. Побудовано моделі організаційних структур управління якістю вищої освіти.

В статті приведені результати науково-методического обґрунтування процесу формування організаційних структур управління кадровим та освітнім потенціалом продовольчої сфери регіону. Побудовано моделі організаційних структур управління якістю вищої освіти.

The results of scientifically-methodical ground of process of forming of organizational structures of management skilled and educational potential of food sphere of region are resulted in the article. The models of organizational structures of quality of higher education management are built.

Ключові слова: потенціал, вища освіта, управління, організаційна структура.

Ключевые слова: потенциал, высшее образование, управление, организационная структура.

Keywords: potential, higher education, management, organizational structure.

Постановка проблеми. Кожен з рівнів прийняття рішень в ході функціонування системи управління якістю ґрунтується на певному організаційному забезпеченні. При цьому, саме організаційна складова визначається головною умовою ефективного планування, цілепокладання, реалізації стратегічних та тактичних настанов, а також головно – забезпечення ефективного процесного управління. Виходячи з цього, актуальним питанням стає обґрунтування змісту, структури та характеру організаційного забезпечення процесів управління якістю послуг вищої освіти на всіх трьох рівнях прийняття управлінських рішень.

Система управління якістю, яка у вузькому розумінні є функціональною складовою загальної системи менеджменту ВНЗ, ґрунтується на чіткому розподілі повноважень і відповідальності професорсько-викладацького складу (ПВС), посадових осіб та персоналу, встановлених зв'язках усіх виконавців та керівників в межах окремих бізнес-процесів, а також системи якості загалом. Розподіл повноважень та меж відповідальності є однією з важливіших складових процесу побудови системи менеджменту якості, яка знов таки ґрунтується на процесному підході, який передбачає встановлення усіх ключових процесів та видів діяльності, зв'язків між ними, їх послідовностей та циклічності. Методологія управління якістю може бути повною мірою втілена і реалізована тільки за умови наявності чіткої сформованої організаційної структури, в межах якої можливо було б відслідковувати результати та особливості реалізації окремих процесів. При цьому, результати такого роду діагностики надають можливість ідентифікувати усі невідповідності та відхилення, але головно – конкретні організаційні одиниці та співробітників, з якими ці невідповідності та відхилення пов'язані.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання формування організаційних структур в вищій школі, а також організації процесів управління якістю вищої освіти отримали розвиток у працях О.Ю. Бобало [1], В.М. Запужляк, І. А. Немцевих [2], Н.П. Кудрявцевої [3], Н.Ю. Кривийцької [4], Л.М. Яременко [5], Н.В. Яновської [6], Ю.С. Васильєва, В.В. Глухова, М.П. Федорова [7]. Авторами досліджено широке коло питань у цій сфері. Однак, слід відмітити, що процеси формування інноваційних організаційних структур управління якістю не було визначено у якості предмету аналізованих наукових праць, що визначає потребу надання розвитку цьому напрямку досліджень.

Метою статті є науково-методичне обґрунтування процесу формування організаційних структур управління кадровим та освітнім потенціалом продовольчої сфери регіону.

Виклад основного матеріалу. Сфера вищої освіти є достатньо консервативним соціально-економічним утворенням. При цьому, мережа ВНЗ, яка формують зазначену систему – є головним джерелом цього консерватизму. Організаційні структури багатьох університетів мають тривалу історію та дуже рідко переглядаються або змінюються. Найбільш поширеною схемою управління вищими закладами освіти – є та, відповідно до якої відбувається безумовне виконання структурними підрозділами та окремими співробітниками своїх посадових та формально встановлених функцій, які зазвичай відображені в статуті ВНЗ, внутрішніх положеннях та інструкціях.

Стара організаційна концепція, яка на сьогоднішній день є домінуючою, значною мірою обґрунтовується вищезгаданою консервативністю та перебуванням більшості ВНЗ у державній власності, що безумовно накладає певний бюрократичний відбиток на функціонування ВНЗ. Однак, аналіз науково-практичної літератури [1; 4; 6; 7] визначив наявність деяких недоліків, з якими пов'язана бюрократизація управління ВНЗ з погляду на управління якістю освітніх послуг:

– науково-педагогічні, адміністративні та обслуговуючі працівники ВНЗ не повною мірою розуміють для кого конкретно вони працюють, що є безпосереднім результатом їх роботи та хто є її споживачем;

– не завжди зрозуміло, в чому полягають результати діяльності освітньої та наукової діяльності ВНЗ, його структурних підрозділів та організаційних одиниць, конкретних посадових осіб або науково-педагогічних працівників по відношенню до споживачів їх "продукції" або послуг;

– в більшості випадків відсутнє ясне уявлення членів ПВС, службовців та обслуговуючого персоналу, як ця "продукція" або послуги "проходять" по організації, тобто як проводиться формування результатів діяльності організації (в даному випадку – випускників ВНЗ, які володіють певними новими знаннями, уміннями та навичками);

– науково-педагогічні, адміністративні та обслуговуючі працівники ВНЗ недостатньо та не повною мірою уявляють собі послідовність і взаємодію основних бізнес-процесів, структуру усієї системи управління якістю, свого місця в цій системі, взаємодію структурних підрозділів та ін. ключові питання. [6; 7]

Подолання цього, значною мірою залежить від побудови організаційної структури управління якістю, орієнтованої на процеси її забезпечення. В даному випадку мова йде про досягнення ефективності реалізації окремих процесів надання освітніх послуг, а не на підвищення ефективності функціонування окремих підрозділів, при цьому, на увазі мається ситуація, коли один процес реалізується в межах декількох підрозділів, або виходи процесу, який реалізується в межах

окремого підрозділу є входом для процесу іншого підрозділу чи управлінської ланки. Саме ця характеристика є найбільш вагомою відмінністю процесно-орієнтованої організаційної структури від найбільш розповсюдженої лінійно-функціональної. Стосовно цього питання в роботі [3] зазначається, що при орієнтації на процес так чи інакше виникає ефект попадання постачальників і споживачів в загальне поле зору різних підрозділів, функціональних служб і відділів ВНЗ. Вони утворюють початок і кінець ланцюга процесів і, тому, є істотними чинниками для оцінки якості процесу в цілому.

Вибір конструкції організаційної структури в межах якої буде реалізовуватися процесний підхід та управління якістю залежить від значної кількості чинників, одним з найбільш важливих у цьому випадку буде організаційна (корпоративна) культура ВНЗ та існуюча структура управління. Іншим важливим питанням є також те, що кожен ВНЗ ставить різні цілі в галузі управління якістю, має різні ресурси та різний потенціал їх джерел.

Існує низка організаційних одиниць, існування яких фундаментально обумовлено (теоретично – методологічними положеннями стандартів серії ISO) розмірами такої організації як ВНЗ, в якій працюють сотні науково-педагогічних і обслуговуючих кадрів, та навчаються тисячі студентів, магістрантів та аспірантів. Перш за все, в даному випадку мова йде про уповноважених з питань якості в структурних підрозділах ВНЗ (інститути, факультети, кафедри та ін.). Уповноважені з питань якості є посадовими особами, які поряд з існуючими службовими обов'язками (на умовах суміщення) або на виокремленій посаді, реалізують функції управління якістю в межах окремих підрозділів. Уповноважені з якості приймають участь в розробці документації системи управління якістю ВНЗ, здійснюють внутрішній аудит якості, самооцінку, аналіз процесів управління, контрольні функції, застосування коректуючі та запобіжних заходів у разі виявлення відхилень.

Політика та стратегія ВНЗ в галузі якості – цільові орієнтири, декларативні заяви, докладний виклад стратегічного та тактичного бачення ВНЗ. Матеріальним виразом процесу розвитку ВНЗ від політичної та стратегічної заяв до досягнення очікуваних результатів – є функціонування системи управління якістю, чіткої, структурованої, з відповідним ресурсним та організаційним забезпеченням, а також повним документальним оформленням та закріпленням усіх основних процесів, процедур та положень. Департамент ВНЗ з питань якості – є функціональною службою, основною метою якої є розробка структури та змісту системи управління якістю ВНЗ, її впровадження, документування та постійне удосконалення.

Іншим достатньо типовим підрозділом з управління якістю, який є вищим за ієрархією у порівнянні з департаментом якості – є рада при вищому керівникові (в сфері вищої освіти – при ректорі ВНЗ). Рада з питань якості при ректорі ВНЗ – є колегіальним органом, який зазвичай формується з представників вищого лінійного та функціонального керівництва (члени ректорату, чільники інститутів, факультетів, кафедр та ін. підрозділів), а також співробітників департаменту ВНЗ з питань якості. Узагальнено, функціями такого роду органу може бути планування, організація, координація, контроль розробки та впровадження системи управління якістю ВНЗ, її удосконалення та сертифікації. Вищою посадовою особою в функціональній структурі управління якістю ВНЗ є представник ректорату з питань якості. В залежності від вищеописаних умов, ним може бути уповноважений ректора, проректор з якості освіти (або за сумісництвом виконуючий ці функції). Незалежно від конкретної посади, функціональним навантаженням цієї посадової особи є відповідальність за розробку та функціонування системи управління якістю ВНЗ, а головне – реалізація стратегічних і політичних цілей та заяв вищого керівництва в сфері управління якістю послуг.

Слід також відмітити можливість організації внутрішньоуніверситетської науково-методичної підтримки системи управління якістю. Її зміст обумовлюється самою сутністю ВНЗ як організації. Цілий ряд ВНЗ надають освітні послуги в сфері управління якістю, стандартизації та сертифікації (відповідно мають такі структурні навчальні підрозділи). Окрім того, в ВНЗ функціонують науково-дослідні лабораторії, наукові інститути, центри, проектні групи, які окрім іншого (або спеціалізовано) працюють в сфері управління якістю та кваліметрії. Використання можливостей такого роду підрозділів є також значним резервом який потребує урахування. Узагальнено, організаційну структуру управління якістю в ВНЗ можливо навести у наступному вигляді (рис. 1.).

Описані вище організаційні одиниці та підрозділи функціональної структури управління якістю в ВНЗ є центральною складовою, ядром системи управління, орієнтованого на якість. Однак, орієнтація на процесне, тотальне управління якістю усієї структури ВНЗ, як вже зазначалося потребує перебудови усієї лінійно-функціональної структури, характерної для більшості ВНЗ. У цьому випадку пропонуються моделі інноваційних управлінських структур, розбудова яких має певний потенціал до вирішення питань організації управління в сфері якості.

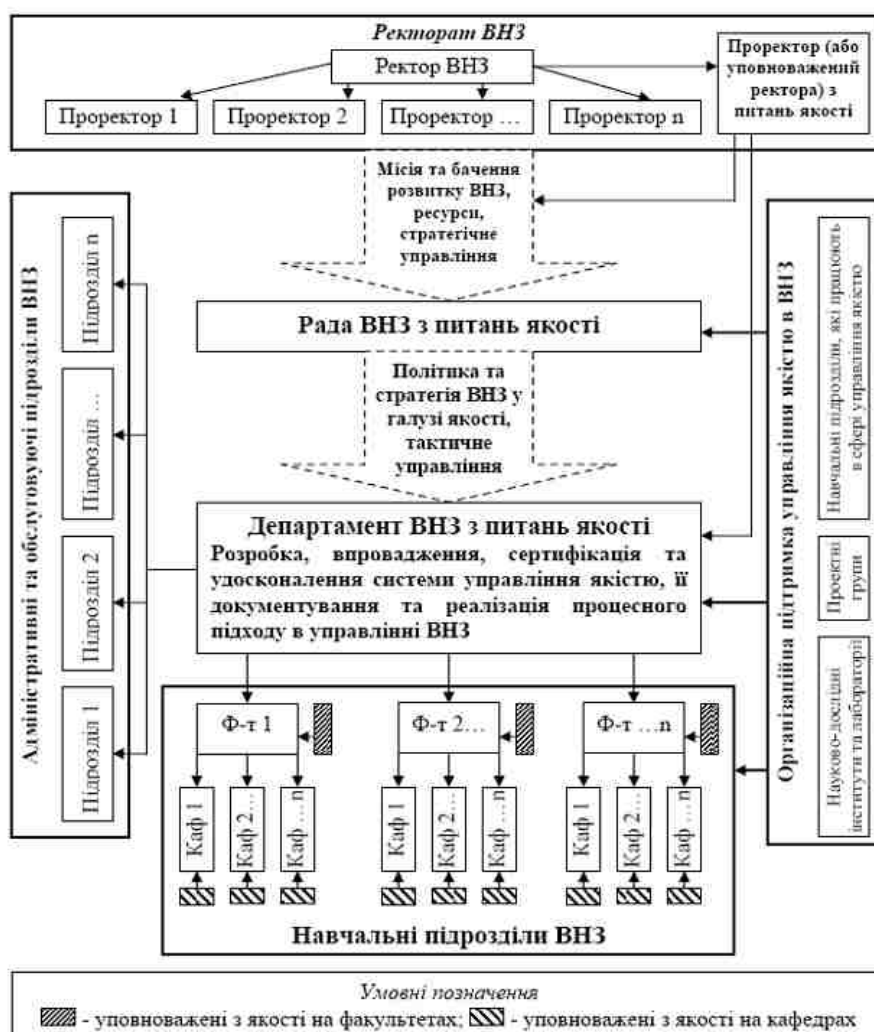

Рис. 1. Організаційна структура управління якістю в ВНЗ

Актуальність застосування матричних організаційних структур обумовлюється високим динамізмом та нестабільністю зовнішнього середовища. Матрична

структура підвищує пропускну спроможність та ємність каналів внутрішніх комунікацій, прискорює рух інформаційних та матеріальних потоків, що підвищує гнучкість управління та його адаптивність до зміни впливу умов зовнішнього середовища. Сильні горизонтальні зв'язки та гнучкість матричної організаційної структури дозволяють забезпечити баланс між функціональним керівництвом, адміністративними та лінійними керівними ланками.

Модель матричної організаційної структури управління якістю послуг ВНЗ на основі процесно-орієнтованого підходу, побудована виходячи з вище описаних методичних основ наведено на рис. 2.

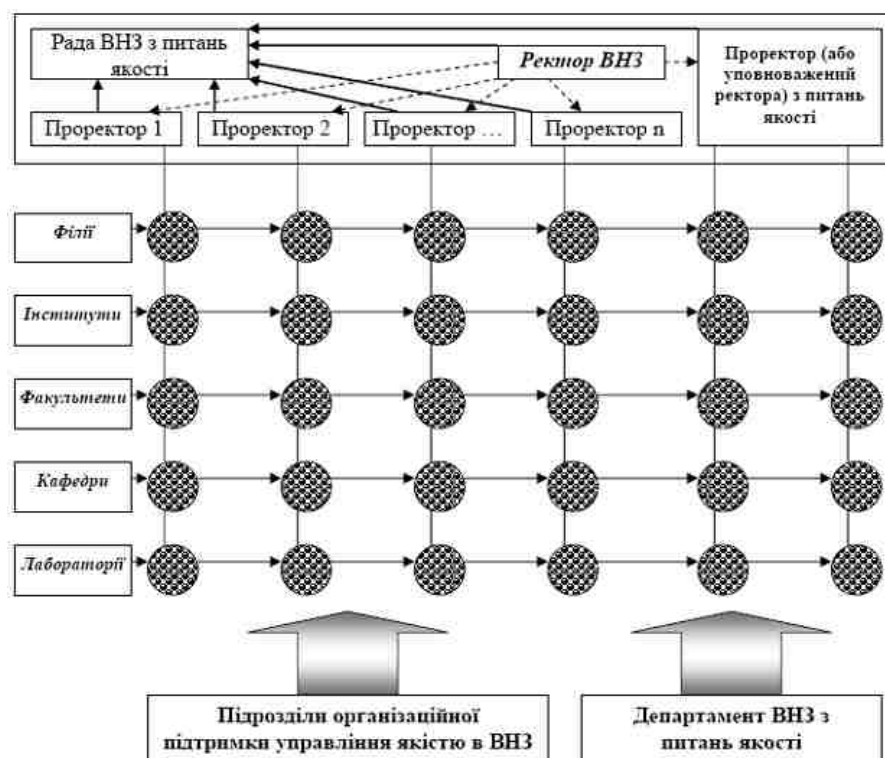

Рис. 2. Матрична організаційна структура управління якістю послуг ВНЗ

Науковий пошук варіантів конструювання структури управління якістю послуг ВНЗ визначив, що серед перспективних напрямків вирішення зазначеного питання, доцільним є синтезування нової моделі організаційної структури на основі сучасної концепції сервісної орієнтації управління організаціями сфери послуг та базового для цілей менеджменту якості процесного підходу. В результаті цього було розроблено сервісно-орієнтовану організаційну структуру процесного управління якістю послуг ВНЗ.

Загальною вимогою для усіх організаційних структур управління якістю є потреба забезпечення синхронності в функціонування підрозділів та процесів системи управління в напрямку реалізації місії, політики та досягненні стратегічних цілей ВНЗ. Керівництво має усвідомлювати, що якість є аргументом функції економічної ефективності та економічного зростання ВНЗ, задоволеності суспільства та споживачів. Будь яка організаційна структура управління якістю в ВНЗ має базуватися на лідерській ролі керівників усіх рівнів, їх впевненості та мотиваційних настановах підлеглим.

Висновок. Абстрагуючись від інноваційних організаційних структур управління якістю послуг ВНЗ, зміст та особливості конструювання яких було описано у статті, відмітимо, що перебудова існуючих ієрархічних, консервативних лінійно-функціональних структур управління з давніми традиціями бюрократизму, є важливою умовою переходу ВНЗ до управління, орієнтованого на якість послуг та робіт, що є результатом статутної діяльності. Структури старого типу не орієнтовані на формування стратегічного бачення, місії ВНЗ, їм частіше за все властиві надмірна централізація, орієнтація на централізоване фінансування та планування їх діяльності. Однак, характеризуючись зазначеними властивостями ВНЗ намагаються вийти на ринок освітніх послуг та поглибити там свою участь. В даному випадку виникає невідповідність та протиріччя між централізованістю, консерватизмом та інертністю структури ВНЗ, з одного боку, та динамізмом процесів на ключових ринках, різноманіттям потреб споживачів, імперативами інформаційного, інтелектуального, гуманітарного та інноваційного розвитку суспільства. Як наслідок, ВНЗ визначають некоректні цільові орієнтири свого розвитку (зниження плати за навчання для зростання попиту на послуги, що у наслідку знижує матеріально-технічне забезпечення ВНЗ та матеріальні стимули ППС). Однак орієнтація на масовість не призвела до очікуваних результатів навіть у середньостроковій перспективі, а короткострокові результати не забезпечили тактичних переваг (відповідно незабезпеченими лишилися і стратегічні переваги).

Література.

1. Бобало О. Ю. Організаційна структура управління маркетинговою діяльністю у вищих навчальних закладах / О. Ю. Бобало // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 682/03. – С. 16 – 22.
2. Запужляк В. М. Бенчмаркетинг зовнішніх елементів організаційної культури як інструмент управління ВНЗ / В. М. Запужляк, І. А. Немцева // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2010. – Вип. III (39). – С. 196 – 205.
3. Кудрявцева Н.П. Організаційно-економічний механізм державного регулювання освіти (на прикладі післядипломної освіти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / Н.П. Кудрявцева. – К., 2004. – 18 с.
4. Кривицька Н.Ю. Механізм управління інноваційною діяльністю освітніх організацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Н.Ю. Кривицька. – К., 2006. – 20 с.
5. Яременко Л.М. Організаційно-економічні механізми державного управління вищою освітою в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Л.М. Яременко. – К., 2008. – 20 с.
6. Яновська Н. В. Навчальні заклади: організація та облік : монографія / Н. В. Яновська. – Харків: Фактор, 2000. – 232 с.
7. Васильєв Ю. С. Економіка і організація управління вузом : монографія / Ю. С. Васильєв, В. В. Глухов, М. П. Федоров ; под ред. В. В. Глухова. – СПб. : Издательство «Лань», 2004. – 608 с.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2011 р.